

TRƯỜNG ĐẠI HỌC BÁCH KHOA HÀ NỘI
VIỆN TOÁN ỨNG DỤNG & TIN HỌC

—o0o—

MỘT SỐ VẤN ĐỀ ỨNG DỤNG LÝ THUYẾT ĐỒ THỊ

ĐỒ ÁN TỐT NGHIỆP ĐẠI HỌC
Chuyên ngành: Toán Tin

Giáo viên hướng dẫn	:	LÊ CHÍ NGỌC
Sinh viên thực hiện	:	NGÔ TRƯỜNG GIANG
Lớp	:	TOÁN TIN K57
SHSV	:	20121584

Hà Nội - 06/2017

NHẬN XÉT CỦA THẦY HƯỚNG DẪN

1. Mục đích và nội dung của đề án

2. Kết quả đạt được

3. Ý thức làm việc của sinh viên ...

Hà Nội, ngày 07 tháng 05 năm 2017

Giảng viên hướng dẫn
(Ký và ghi rõ họ tên)

Mục lục

1	Lời cảm ơn	8
2	Lời mở đầu	9
3	Tập độc lập cực đại và các thuật toán	10
3.1	Các khái niệm cơ bản	10
3.2	Alpha-dư thừa	12
3.3	Các thuật toán heuristic tham lam giải bài toán tìm tập độc lập cực đại	12
3.3.1	Các phương pháp cổ điển	13
3.3.2	Phương pháp kết hợp	15
4	Ứng dụng của tập độc lập cực đại trong dịch tễ học	17
4.1	Giới thiệu về dịch tễ học	17
4.2	Dịch tễ học và lý thuyết đồ thị	17
4.3	Bài toán tìm tập độc lập cực đại và ứng dụng trong dịch tễ học	18
4.4	Kết quả các thuật toán tìm tập độc lập cực đại trên các đồ thị cỡ lớn	20
4.5	Nhận xét kết quả	21
5	Ứng dụng lý thuyết đồ thị trong phân tích mạng giao thông Việt Nam	22
5.1	Khoa học thông tin địa lý (GIS)	23
5.1.1	Các khái niệm cơ bản trong GIS	23
5.1.2	Các loại dữ liệu cơ bản trong GIS	24
5.2	Mô hình hóa dữ liệu GIS đường bộ Việt Nam bằng đồ thị . .	24
5.2.1	Dữ liệu GIS về giao thông đường bộ Việt Nam . . .	24
5.2.2	Phương pháp mô hình đồ thị cho dữ liệu GIS đường bộ Việt Nam	26
5.3	Những đặc trưng cơ bản trong phân tích đồ thị	28

5.3.1	Khoảng cách, tâm sai, bán kính, đường kính, mật độ của đồ thị	29
5.3.2	Phân phối bậc	30
5.3.3	Hệ số phân cụm	31
5.3.4	Chỉ số trung tâm bậc và chỉ số trung tâm gần gũi . .	32
5.3.5	Chỉ số trung tâm trung gian	33
5.3.6	Chỉ số trung tâm hiệu quả và chỉ số trung tâm thẳng .	33
5.4	Phân tích mạng đường bộ Việt Nam	34
5.4.1	Phân tích các chỉ số cơ bản	34
5.4.2	Phân tích chỉ số trung tâm trung gian	35
6	Kết luận	39

Danh sách hình vẽ

1	Đồ thị Banner	11
2	Một số ví dụ minh họa trong đó $v_1 \approx v_2$, $\{u, u_1, u_2\}$ là độc lập và $\{u, u_1, u_2, v_1, v_2\}$ cảm sinh đồ thị <i>banner</i> , $K_{2,3}$ hoặc P_5 . . .	15
3	Mô tả tác động của việc tiêm phòng đến sự truyền nhiễm của bệnh dịch	19
4	dữ liệu đường bộ Việt Nam	25
5	dữ liệu đường bộ Việt Nam được đặt trên bản đồ địa chính .	25
6	Đồ thị đường bộ Việt Nam	29
7	Hệ số phân cụm	32
8	Phân phối bậc của đỉnh trong mạng đường bộ Việt Nam . . .	35
9	Phân phối bậc của đỉnh trong mạng đường bộ Việt Nam khi loại bỏ đi các đỉnh bậc 2	36
10	Đồ thị đường bộ Việt Nam biểu diễn chỉ số trung tâm trung gian	37
11	Biểu đồ sắp xếp chỉ số trung tâm trung gian đồ thị đường bộ Việt Nam	38

Danh sách bảng

1	Kết quả chạy các thuật toán tìm tập độc lập cực đại với các dữ liệu đường bộ	20
2	Thủ tục xây dựng đồ thị đường bộ Việt Nam.	27
3	Các chỉ số phân tích đồ thị đường bộ Việt Nam	35

Danh sách thuật toán

1	$\text{MIN}(G)$	13
2	$\text{MAX}(G)$	14
3	$\text{VO}(G)$	14
4	$\text{MMIN}(G)$	16

1 Lời cảm ơn

Lời đầu tiên, em xin chân thành cảm ơn các thầy giáo trong Trường Đại học Bách Khoa Hà Nội, cùng các thầy cô trong Viện Toán ứng dụng và Tin học, đã dành tâm huyết truyền đạt những kiến thức quý báu cho chúng em trong suốt những năm tháng học em tại trường.

Với lòng biết ơn sâu sắc, em xin cảm ơn thầy Lê Chí Ngọc đã giúp đỡ em rất nhiều trong quá trình thực hiện đồ án này.

Em cũng xin cảm ơn gia đình và bạn bè đã động viên, giúp đỡ em rất nhiều trong thời gian em làm đồ án.

Cuối cùng em xin chúc các thầy cô giáo trong Trường Đại Học Bách Khoa Hà Nội lời chúc sức khỏe và thành đạt.

Hà Nội, ngày 07 tháng 05 năm 2017

Ngô Trường Giang

2 Lời mở đầu

Phân tích dữ liệu đồ thị (graph analysis hoặc network analysis) là một lĩnh vực đang phát triển với mục đích khám phá ra những tri thức và hiểu biết về những dữ liệu được biểu diễn dưới dạng đồ thị. Dữ liệu đồ thị có mặt khắp trong những lĩnh vực khác của đời sống hiện đại, từ mạng xã hội, mạng internet đến mạng giao thông, mạng lưới điện,... Đồ thị thường được sử dụng để mô hình hóa dữ liệu khi liên kết, quan hệ giữa những đối tượng là trọng tâm của dữ liệu đó. Ví dụ, trong khoa học xã hội, mỗi một nút trong đồ thị tương ứng với một người, và liên kết giữa những người đó có thể là quan hệ bạn bè nhưng trên mạng xã hội Facebook, hay quan hệ theo dõi như trên mạng xã hội Twitter.

Trích xuất được những thông tin, tri thức mới từ những đồ thị này có thể thúc đẩy quá trình đưa ra những quyết định chính xác hơn và nhanh chóng hơn. Ví dụ như cách mà mạng xã hội công việc LinkedIn giúp những người đi làm xây dựng cho bản thân họ một mạng lưới bạn bè trong công việc, tăng hình ảnh cá nhân trong mắt các nhà tuyển dụng cũng như khả năng tìm được công việc với phù hợp thông qua những người bạn này. Đồng thời LinkedIn cũng giúp các nhà tuyển dụng phân tích mạng lưới bạn bè của các ứng cử viên, hiểu hơn về ứng viên của mình thông qua quan hệ của họ với những cá nhân có ảnh hưởng khác, từ đó tìm được nhân viên phù hợp cho công việc. LinkedIn chính là điển hình của một công ty thành công nhờ áp dụng lý thuyết đồ thị vào sản phẩm của mình.

Trong báo cáo này, tôi sẽ trình bày ứng dụng của bài toán tìm tập độc lập cực đại trên các đồ thị cỡ lớn với ứng dụng trong dịch tễ học và ứng dụng phân tích mạng giao thông đường bộ Việt Nam, sử dụng một số kỹ thuật cơ bản trong phân tích dữ liệu đồ thị.

3 Tập độc lập cực đại và các thuật toán

3.1 Các khái niệm cơ bản

Định nghĩa 3.1. [1] Trong đồ thị đơn vô hướng $G = (V, E)$, một tập đỉnh con $S \subseteq V$ được gọi là **tập độc lập** nếu không có hai đỉnh nào trong tập này kề nhau. Lực lượng của tập độc lập có kích thước lớn nhất được gọi là số độc lập của đồ thị, kí hiệu bởi $\alpha(G)$.

Một tập độc lập được gọi là **tập độc lập cực đại** nếu không tồn tại cách thêm một đỉnh trong G vào tập này để thu được tập độc lập có lực lượng lớn hơn.

Tập độc lập lớn nhất là tập độc lập có lực lượng (số đỉnh) lớn nhất trong tất cả các tập độc lập của đồ thị G .

Chú ý. Tập độc lập lớn nhất thì là tập độc lập cực đại, nhưng tập độc lập cực đại chưa chắc đã là tập độc lập lớn nhất.

Bài toán tìm tập độc lập lớn nhất (MaxIS) được phát biểu như sau: cho đồ thị $G = (V, E)$, tìm tập độc lập trong G có lực lượng lớn nhất.

Bài toán tìm tập độc lập cực đại (MIS) được phát biểu như sau: cho đồ thị $G = (V, E)$, tìm một tập độc lập cực đại trong G .

Chú ý. [2] Bài toán tìm tập độc lập lớn nhất trong đồ thị G đã được chứng minh là bài toán NP-khó.

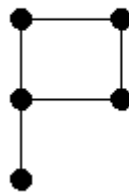
Trong báo cáo này, tôi sẽ tập trung vào bài toán tìm tập độc lập cực đại (MIS), các thuật toán và ứng dụng của bài toán tìm tập độc lập cực đại trong thực tế.

Một số ký hiệu trong lý thuyết đồ thị được sử dụng:

- Cho đồ thị $G = (V, E)$, ta kí hiệu $V(G)$ là tập đỉnh của đồ thị và $E(G)$ là tập cạnh của đồ thị.
- $n(G) = |V(G)|$ là số đỉnh của đồ thị G , $m(G) = |E(G)|$ là số cạnh của đồ thị G . Nếu không nói gì thêm, ta viết tắt V, E, n và m lần lượt thay cho $V(G), E(G), n(G)$ và $m(G)$.

- Một cạnh (u, v) của đồ thị G được kí hiệu là uv . Với $u, v \in V(G)$, ta kí hiệu $u \sim v$ nếu $uv \in E(G)$ và $u \not\sim v$ nếu $uv \notin E(G)$.
- Với mỗi đỉnh u của đồ thị G , ta kí hiệu $N_G(u) = \{v \in V : uv \in E\}$ là tập đỉnh kề với đỉnh u , hay còn gọi là lân cận của u trong đồ thị G .
- $\deg(u)$ là bậc của đỉnh u , trong đồ thị G , hay chính là số cạnh kề với đỉnh u trong đồ thị G .
- $\delta(G)$ là bậc nhỏ nhất trong G , $\delta(G) := \min\{\deg(u)\}, u \in V(G)$.
- $\Delta(G)$ là bậc lớn nhất trong G , $\Delta(G) := \max\{\deg(u)\}, u \in V(G)$.
- Ta kí hiệu đồ thị vòng hay chu trình có n đỉnh là C_n .
- Ta kí hiệu đồ thị đường hay đường đi có n đỉnh là P_n .
- Ta kí hiệu đồ thị hai phía đầy đủ là $K_{m,n}$.
- [3] Banner là đồ thị có dạng như hình 1.

P = 4-pan = banner gốc: Đồ G

Hình 1: Đồ thị Banner

Đồ thị $G' = (V', E')$ được gọi là đồ thị con của đồ thị $G = (V, E)$ nếu $V' \subseteq V$ và $E' \subseteq E$.

Ta gọi đồ thị H là đồ thị con **cảm sinh** của đồ thị G hay đồ thị G cảm sinh H nếu ta có thể thu được đồ thị H bằng cách xóa đi một số đỉnh trong đồ thị G (có thể không xóa đi đỉnh nào) cùng với những cạnh kề với các đỉnh đó.

Một đồ thị con của G cảm sinh bởi một tập đỉnh $U \subset V(G)$ là đồ thị thu được bằng việc xóa đi tất cả các đỉnh của tập đỉnh $V(G) \setminus U$ trong đồ thị G , được kí hiệu là $G[U]$.

Cho một tập đỉnh $W \subset V(G)$, ta cũng nói rằng W cảm sinh đồ thị H nếu $G[W]$ cảm sinh H .

Ta kí hiệu $G - U := G[V(G) \setminus U]$ với $U \subseteq V(G)$. Ta cũng kí hiệu $G - u := G - \{u\}$ với $u \in V(G)$.

3.2 Alpha-dư thừa

Định nghĩa 3.2. [9] Cho đồ thị $G = (V, E)$, một đỉnh $v \in V(G)$ được gọi là α -dư thừa (α -redundant) nếu $\alpha(G - v) = \alpha(G)$.

Bài toán kiểm tra một đỉnh có phải là α -dư thừa rõ ràng là tương đương với bài toán tìm tập độc lập cực đại, và do đó thuộc lớp bài toán NP-complete. Tuy nhiên trong một số trường hợp, những đỉnh α -dư thừa có thể được nhận ra một cách hiệu quả.

Bổ đề 3.1. [10] Cho một đồ thị G cảm sinh $K_{1,m}$, $\{u, v_1, v_2, \dots, v_m\}$, trong đó u là đỉnh trung tâm (đỉnh có bậc m), sẽ tồn tại một số đỉnh u_1, u_2, \dots, u_m sao cho $\{u, u_1, u_2, \dots, u_m\}$ là một tập độc lập và tồn tại một cặp ghép hoàn hảo giữa $\{u_i\}$ và $\{v_i\}$ hoặc u là một đỉnh α -dư thừa.

3.3 Các thuật toán heuristic tham lam giải bài toán tìm tập độc lập cực đại

Phương pháp heuristic có thể được sử dụng để tìm tập độc lập cực đại trong thời gian đa thức. Tôi sẽ tập trung vào những thuật toán heuristic tham lam để giải bài toán tìm tập độc lập cực đại.

3.3.1 Các phương pháp cổ điển

Ta xem xét 3 thuật toán heuristic phổ biến cho bài toán tìm tập độc lập cực đại: MIN, MAX và VO (Vertex Ordering).

Thuật toán MIN [6] Thuật toán MIN được mô tả như sau: bắt đầu với một tập độc lập rỗng I , thuật toán liên tiếp chọn những đỉnh có bậc nhỏ nhất trong G , thêm đỉnh này vào tập I và xóa đỉnh đó đi khỏi đồ thị G . Thuật toán dừng khi đồ thị G không còn có đỉnh nào.

Algorithm 1 MIN(G)

Input: Đồ thị G

Output: Một tập độc lập cực đại của G .

- 1: $I := \emptyset; i := 1; H_i := G;$
 - 2: **while** $V(H_i) \neq \emptyset$ **do**
 - 3: Chọn $u \in V(H_i)$ sao cho $\deg_{H_i}(u) = \delta(H_i);$
 - 4: $I := I \cup \{u\}; i := i + 1; H_i := H_{i-1} - N_{H_{i-1}}[u];$
 - 5: **end while**
 - 6: **return** I
-

Thuật toán MAX Trong thuật toán MAX [7], ta liên tiếp lựa chọn một đỉnh có bậc lớn nhất trong đồ thị G , xóa đỉnh đó khỏi G cho đến khi G không còn có cạnh nào nữa. Những đỉnh còn lại trên đồ thị hình thành một tập độc lập cực đại.

Thuật toán VO (Vertex Order) Trong thuật toán VO [8], đầu tiên ta sắp xếp các đỉnh của đồ thị G theo thứ tự tăng về bậc của đỉnh. Sau đó lần lượt xử lý các đỉnh trong danh sách đã được sắp xếp và thêm đỉnh vào tập độc lập nếu nó không kề với bất cứ đỉnh nào trong tập độc lập hiện tại.

Algorithm 2 MAX(G)

Input: Đồ thị G **Output:** Một tập độc lập cực đại của G .

```

1:  $i := n; H_i := G;$ 
2: while  $E(H_i) \neq \emptyset$  do
3:   Chọn  $u \in V(H_i)$  sao cho  $\deg_{H_i}(u) = \Delta(H_i);$ 
4:    $i := i - 1; H_i := H_{i+1} - u;$ 
5: end while
6: return  $V(H_i)$ 

```

Algorithm 3 VO(G)

Input: Đồ thị G **Output:** Một tập độc lập cực đại của G .

```

1:  $I := \emptyset;$ 
2: Sắp xếp tập đỉnh  $V(G)$  thành một danh sách tăng dần về bậc của đỉnh  $(u_i);$ 
3: for  $i:=1$  to  $n(G)$  do
4:   if  $N_I(u_i) = \emptyset$  then
5:      $I := I \cup \{u_i\};$ 
6:   end if
7: end for
8: return  $I$ 

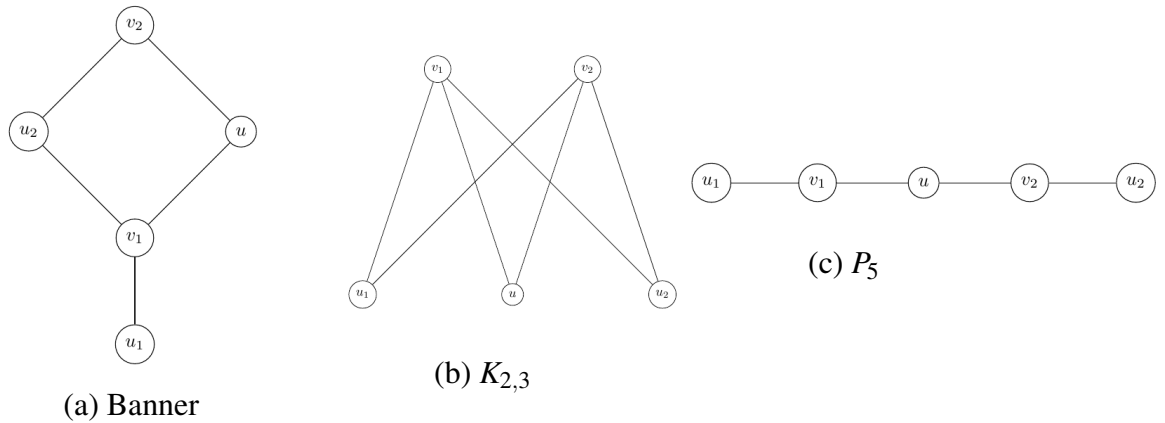
```

3.3.2 Phương pháp kết hợp

Trong phần này, tôi sẽ mô tả một phiên bản được chỉnh sửa của thuật toán heuristic tham lam cổ điển. Thuật toán là sự kết hợp của thuật toán MIN và α -dư thừa, được đề xuất bởi Ngoc C. Le et al. [5].

Ta có hệ quả sau rút ra từ bổ đề 4.1 trong trường hợp $m = 2$.

Hệ quả 3.1.1. Cho đồ thị $G = (V, E)$, một đỉnh $u \in V(G)$ là α -dư thừa nếu tồn tại hai đỉnh $v_1, v_2 \in N(u)$ sao cho $v_1 \approx v_2$ và không tồn tại hai đỉnh u_1, u_2 sao cho $\{u, u_1, u_2\}$ là độc lập và $\{u, u_1, u_2, v_1, v_2\}$ cảm sinh $K_{2,3}$ hoặc banner hoặc P_5 .

Hình 2: Một số ví dụ minh họa trong đó $v_1 \approx v_2$, $\{u, u_1, u_2\}$ là độc lập và $\{u, u_1, u_2, v_1, v_2\}$ cảm sinh đồ thị banner, $K_{2,3}$ hoặc P_5 .

Thuật toán MMIN (Modified MIN) Thuật toán MMIN là sự kết hợp của kĩ thuật α -dư thừa và thuật toán MIN. Cho G là một đồ thị đơn, vô hướng bất kỳ, gọi $n = |V(G)|$. Thuật toán liên tiếp lựa chọn một đỉnh có bậc nhỏ nhất là u , sau đó kiểm tra và xóa đỉnh u nếu u là α -dư thừa bằng cách áp dụng hệ quả 4.0.1. Thuật toán MMIN trả về một tập độc lập cực đại.

Algorithm 4 MMIN(G)

Input: Đồ thị G **Output:** Một tập độc lập cực đại của G .

```

1:  $I := \emptyset; i := 1; H_i = G;$ 
2: while  $V(H_i) \neq \emptyset$  do
3:   Chọn  $u \in V(H_i)$  sao cho  $\deg_{H_i}(u) = \delta(H_i);$ 
4:   for all  $v_1, v_2 \in N_{H_i}(u)$  sao cho  $v_1 \approx v_2$  do
5:     if Không tồn tại  $u_1, u_2 \in V(H_i)$  sao cho  $\{u, u_1, u_2\}$  là độc lập và
        $\{u, u_1, u_2, v_1, v_2\}$  cảm sinh  $P_5$  hoặc banner hoặc  $K_{2,3}$  then
6:        $H_{i+1} := H_i - u; i := i + 1;$   $\triangleright$  loại bỏ  $u$  vì  $u$  là  $\alpha$ -dư thừa
7:       Break;
8:     end if
9:   end for
10:   $I := I \cup u; i := i + 1; H_i := H_{i-1} - N_{i-1}[u];$ 
11: end while
12: return  $I$ 

```

4 Ứng dụng của tập độc lập cực đại trong dịch tễ học

4.1 Giới thiệu về dịch tễ học

Theo Bonita R, Beaglehole R, Kjellstrom K.[11], **dịch tễ học** là khoa học nền tảng của y tế công cộng, được định nghĩa là "việc nghiên cứu sự phân bố của các yếu tố quyết định của các tình trạng hay sự kiện liên quan đến sức khỏe trong các quần thể xác định và việc ứng dụng những nghiên cứu này vào phòng ngừa và kiểm soát các vấn đề sức khỏe". Các nhà dịch tễ học không chỉ quan tâm đến tử vong, bệnh tật mà còn quan tâm tới cả trình trạng sức khỏe và quan trọng nhất là giải pháp tăng cường sức khỏe cho cộng đồng.

Trọng tâm của các nghiên cứu dịch tễ học là các quần thể xác định về địa lý hoặc các khía cạnh khác. Một quần thể được đề cập trong dịch tễ học thường là quần thể được chọn từ một khu vực đặc thù vào một thời điểm cụ thể. Cấu trúc của các quần thể khác nhau ở các vùng địa lý khác nhau ở các thời điểm khác nhau có thể rất khác nhau. Nghiên cứu dịch tễ học rất quan tâm đến sự giao động này.

Dịch tễ học cùng với ngành y đã đạt được nhiều thành tựu không chỉ trong nghiên cứu mà còn trong thực tế, với những đóng góp lớn trong thanh toán các bệnh dịch lớn cũng như phát hiện nguyên nhân của nhiều căn bệnh trong xã hội. Một trong những thành tựu có thể kể đến là việc phát hiện ra rằng nhiễm khuẩn đậu bò sẽ góp phần bảo vệ chống virus đậu mùa, phải mất 200 năm sau mới được chứng minh bằng y học, hay tìm ra nguyên nhân gây ra bệnh Minamata tại Nhật Bản là do ô nhiễm môi trường gây nhiễm độc Methyl thủy ngân chứ không phải là một căn bệnh co vi rút gây ra.

4.2 Dịch tễ học và lý thuyết đồ thị

Trước khi đề cập đến ứng dụng của lý thuyết đồ thị, ta cần làm rõ cách sử dụng một số khái niệm. Trong một vài tài liệu về đồ thị và mạng, có sự phân

biệt giữa khái niệm đồ thị (graph) và khái niệm mạng (network), khi định nghĩa rằng mạng là đồ thị có thêm các thuộc tính và thông tin tại các đỉnh và các cạnh. Khái niệm đỉnh và cạnh trong đồ thị cũng có thể được thay thế bằng khái niệm nút (node) và cung (arc) trong mạng. Trong báo cáo này, khái niệm mạng và khái niệm đồ thị được sử dụng đan xen lẫn nhau, tương tự nhau.

Lý thuyết đồ thị và dịch tễ học về các bệnh truyền nhiễm có mối liên kết chặt chẽ với nhau. Nền tảng của dịch tễ học và những mô hình dịch tễ dựa trên sự phân bố ngẫu nhiên của quần thể, nhưng trong thực tế, mỗi cá thể trong quần thể có quan hệ với một tập những cá thể khác, mà cá thể này có thể lây nhiễm hoặc bị lây nhiễm bệnh. Kết hợp các mối quan hệ này lại, coi mỗi cá thể là một đỉnh của đồ thị và các quan hệ lây nhiễm là các cạnh giữa các đỉnh cho ta một mạng truyền nhiễm của quần thể.

Những kiến thức về cấu trúc của mạng truyền nhiễm cho phép tính toán những chỉ số trong mô hình dịch tễ học từ hành vi lây nhiễm của những cá thể. Do đó, những đặc tính của mạng truyền nhiễm trở nên quan trọng trong củng cố những hiểu biết và dự đoán về các mô thức truyền nhiễm và đo lường tác động của những can thiệp vào quần thể.

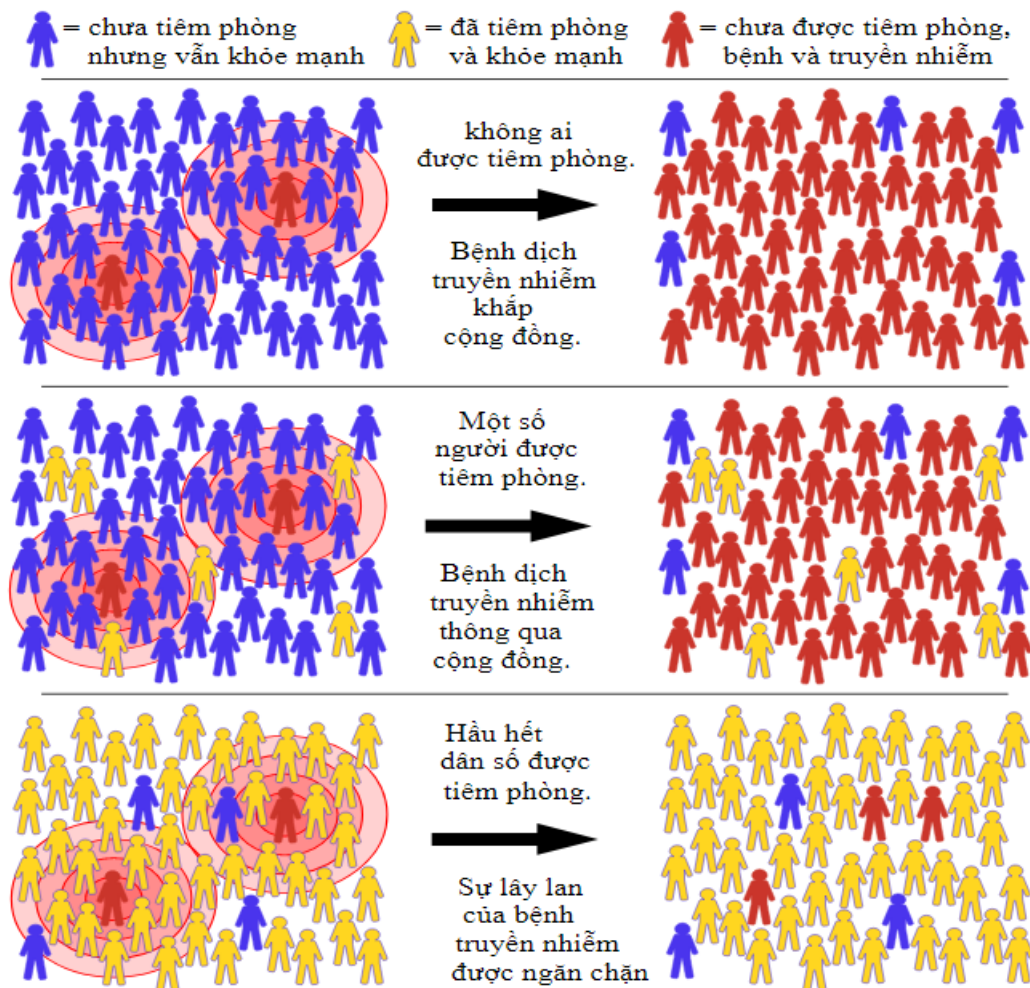
4.3 Bài toán tìm tập độc lập cực đại và ứng dụng trong dịch tễ học

Một trong những quan tâm của dịch tễ học là làm sao tiêm phòng cho một nhóm cá thể với số lượng ít nhất có thể trong quần thể, nhằm ngăn chặn sự lan rộng của bệnh truyền nhiễm, như ta có thể tham khảo trong hình 3.

Dưới góc độ dịch tễ học, một cá thể đã tiêm phòng (miễn nhiễm với bệnh dịch) sẽ khó có thể bị mắc lại và cũng không thể trở thành cá thể trung gian lan truyền bệnh cho những cá thể khác được.

Còn dưới góc độ của lý thuyết đồ thị, như đã đề cập trong phần 4.1, một tập đỉnh của đồ thị không có hai đỉnh nào kề nhau thì tập đỉnh này được gọi là tập độc lập.

Vì vậy, nếu tìm được một tập những cá thể không có liên hệ trực tiếp

Hình 3: Mô tả tác động của việc tiêm phòng đến sự truyền nhiễm của bệnh dịch. Ta nhận thấy khi trong cộng đồng không có người được tiêm phòng (miễn nhiễm với bệnh dịch) thì bệnh dịch sẽ lan ra tự do. Khi chỉ có một số lượng nhỏ người được tiêm phòng cũng không ngăn được sự lan ra của bệnh dịch. Chỉ khi phần lớn cộng đồng được tiêm phòng, thì sự lan truyền của bệnh dịch mới được ngăn chặn (Nguồn: Wikipedia, đã được tôi dịch sang tiếng việt).

với nhau trong mạng truyền nhiễm của quần thể (tập độc lập), ta chỉ cần tiêm phòng cho những cá thể còn lại của quần thể, thì kết quả là ta cô lập được những cá thể của tập cá thể không có liên hệ trực tiếp, để họ không thể truyền nhiễm lẫn nhau được nữa và bệnh dịch được giải quyết.

Yêu cầu đặt ra có thể là tập cá thể không có quan hệ trực tiếp này phải chứa tất cả các cá thể đã, đang và có thể bị bệnh của quần thể (chưa được miễn dịch). Để giảm thiểu số cá thể phải tiêm phòng nhằm giảm chi phí cho xử lý bệnh dịch, ta cần cực đại hóa tập cá thể không có quan hệ trực tiếp trên, tức là quay trở về bài toán tìm tập độc lập cực đại trong đồ thị. Đây chính là một ứng dụng đơn giản của lý thuyết đồ thị trong dịch tễ học.

4.4 Kết quả các thuật toán tìm tập độc lập cực đại trên các đồ thị cỡ lớn

Sau đây tôi sẽ trình bày kết quả thực hiện các thuật toán tìm tập độc lập đã đề cập trong phần 3, trên các bộ dữ liệu mạng cỡ lớn, và đánh giá kết quả của các thuật toán.

Bảng 1: Kết quả chạy các thuật toán tìm tập độc lập cực đại với các dữ liệu đường bộ của các thành phố trên thế giới. Cột thứ nhất là tên thành phố, cột thứ hai và thứ ba lần lượt là số đỉnh và số cạnh của đồ thị. Các cột còn lại là kích thước của tập độc lập tìm được ứng với mỗi thuật toán.

Dataset	No. Nodes	No. Links	MIN	MAX	VO	NMIN
ChicagoRegional	12982	39018	6257	5940	5755	6255
Friedrichshain Center	224	523	107	105	103	107
Austin	7388	18961	3479	3317	3287	3482
Anaheim	416	914	183	180	177	184
Berlin Center Network	12981	28376	5887	5716	5620	5907
Birmingham Network	14639	33937	6505	6145	6108	6513
Philadelphia Network	13389	40003	5898	5604	5482	5916
Sydney Network	33113	75379	17122	16288	16055	17122
Winnipeg Network	1052	2836	449	426	418	450

4.5 Nhận xét kết quả

Từ kết quả chạy thuật toán trong bảng 1, ta có thể thấy kích thước của tập độc lập thu được là khá lớn so với kích thước của đồ thị, suy ra tập đỉnh còn lại cần phản "tiêm phòng" khá nhỏ để đạt được hiệu quả ngăn chặn bệnh dịch lây lan ra cộng đồng.

5 Ứng dụng lý thuyết đồ thị trong phân tích mạng giao thông Việt Nam

5.1 Các khái niệm trong giao thông vận tải

Theo Wikipedia, **giao thông vận tải** là quá trình dịch chuyển của con người, động vật và hàng hóa từ nơi này đến nơi khác. Những loại hình giao thông vận tải gồm có: đường không, đường sắt, đường bộ, đường thủy, đường ống, dây cáp và ngoài không gian (vũ trụ). Những yếu tố cơ bản trong hệ thống giao thông vận tải bao gồm: **cơ sở hạ tầng**, **phương tiện** và **vận hành**. Giao thông vận tải rất quan trọng vì nó cho phép sự trao đổi qua lại giữa con người, vốn là nguồn gốc sự phát triển của nền văn minh.

Cơ sở hạ tầng giao thông vận tải bao gồm sự xây dựng cố định của các loại đường đi như đường bộ, đường sắt, đường thủy, đường ống,... và các địa điểm đầu cuối như sân bay, nhà ga, kho hàng, cảng biển,... Những địa điểm đầu cuối có thể được sử dụng như nơi trung gian vận chuyển con người và hàng hóa hoặc là nơi lưu trữ.

Phương tiện di chuyển ở trong giao thông vận tải rất đa dạng, từ đơn giản như đi bộ, phổ biến như xe ô tô, cho đến hiện đại như máy bay hay tàu vũ trụ.

Vận hành hệ thống giao thông vận tải liên quan đến cách các phương tiện tham gia giao thông được điều khiển, liên quan đến những vấn đề khác như luật pháp, tài chính và các quy định. Trong ngành công nghiệp giao thông vận tải, cơ sở hạ tầng giao thông có thể được xây dựng để phục vụ mục đích công cộng hoặc do một tổ chức tư nhân đứng ra xây dựng và vận hành.

Giao thông vận tải có vai trò rất quan trọng đối với mọi mặt của xã hội hiện đại, khả năng mô hình hóa được mạng lưới giao thông, đưa ra được những phân tích và đánh giá về trình trạng của hệ thống giao thông có ý nghĩa rất quan trọng, hỗ trợ quá trình đưa ra quyết định chính xác, cho những nhà quản lý hệ thống giao thông, những công ty về dịch vụ giao thông vận tải, những nhà quy hoạch xây dựng và đất đai, và tất cả các đối tượng đang sử dụng hệ thống giao thông.

Trong phần này của báo cáo, tôi sẽ trình bày quá trình xây dựng mô hình đồ thị cho mạng giao thông quốc lộ của Việt Nam, với nguồn là dữ liệu GIS về các đường quốc lộ. Từ mô hình đồ thị, tôi đo lường một số chỉ số về độ phân cụm của mạng, độ trung tâm của những nút trong mạng, tính hiệu quả của mạng, từ đó đưa ra phân tích về tình trạng giao thông tại Việt Nam.

5.2 Khoa học thông tin địa lý (GIS)

Khái niệm GIS thường được hiểu là viết tắt của Geographical Information System, tức hệ thống thông tin địa lý, là một hệ thống máy tính, lưu trữ, xử lý và hiển thị dữ liệu địa lý. GIS cũng có thể được hiểu là Geographical Information Sciences, tức khoa học về thông tin địa lý, được sử dụng bởi các hệ thống thông tin địa lý. Trong báo cáo này, GIS được mặc định là viết tắt của khoa học thông tin địa lý.

5.2.1 Các khái niệm cơ bản trong GIS

Vị trí (location) trong GIS thể hiện những điểm trên bề mặt của trái đất. Cách thông thường trong đo lường vị trí trên trái đất là sử dụng hệ tọa độ kinh độ vĩ độ.

Khoảng cách (distance) trong GIS có nhiều loại khác nhau, có khoảng cách góc, khoảng cách tuyến tính hay khoảng cách theo đường chim bay và khoảng cách đường đi. Mỗi một loại khoảng cách lại có đơn vị đo khác nhau và được sử dụng vào một mục đích khác nhau.

Phép chiếu (projection) là một biến đổi toán học, giúp tạo ra bản đồ hai chiều của trái đất từ không gian ba chiều. Những phép chiếu nổi tiếng: phép chiếu Mercator, phép chiếu UTM. Có hàng trăm phép chiếu khác nhau được phát triển, và không có phép chiếu nào là hoàn hảo, luôn có sự sai lệch trong biểu diễn bản đồ. Một số bản đồ giúp bảo toàn diện tích nhưng lại làm biến dạng hình dạng của đối tượng địa lý, ngược lại có những bản đồ bảo toàn hình dạng của đối tượng địa lý nhưng lại sai về diện tích.

Hệ tọa độ địa lý (coordinate system) cho phép biểu diễn vị trí của các

điểm trên trái đất trong một hệ tọa độ, thường liên quan đến phép chiếu và các quy định về kích thước và hình dạng của trái đất. Một hệ tọa độ địa lý thường sử dụng là UTM (Universal Transverse Mercator), chia thế giới thành 60 vùng khác nhau, mỗi vùng có một phép chiếu khác nhau để làm giảm sai lệch của phép chiếu.

Trong GIS, để biểu diễn các đối tượng địa lý trên bản đồ, người ta sử dụng khái niệm hình dạng. Có ba loại hình dạng cơ bản được sử dụng, đó là điểm (point), đường (polyline) và đa giác (polygon). Một điểm được biểu diễn bằng vị trí địa lý của nó, đi kèm với thông tin về hệ tọa độ địa lý được sử dụng. Đường và đa giác thực chất là danh sách của những điểm theo một thứ tự nhất định. Đa giác là đường mà điểm đầu và điểm cuối trùng nhau. Ví dụ khi biểu diễn vị trí của một tòa nhà, ta có thể sử dụng điểm, khi biểu diễn hình dạng của một hòn đảo, ta có thể sử dụng đa giác, khi biểu diễn biên giới, ta có thể sử dụng đường.

5.2.2 Các loại dữ liệu cơ bản trong GIS

Chỉ với ba loại hình dạng cơ bản trên, ta có thể biểu diễn các đối tượng địa lý trên trái đất. Dữ liệu đường bộ Việt Nam được sử dụng trong báo cáo này cũng là dữ liệu GIS.

5.3 Mô hình hóa dữ liệu GIS đường bộ Việt Nam bằng đồ thị

5.3.1 Dữ liệu GIS về giao thông đường bộ Việt Nam

Dữ liệu GIS về đường bộ Việt Nam, cụ thể là các trục đường quốc lộ, được sử dụng để tính toán trong báo cáo này được lấy từ nguồn [?] (hình 4 và 5).

Hình 4: dữ liệu đường bộ Việt Nam, hiển thị bằng phần mềm QGIS.

Hình 5: dữ liệu đường bộ Việt Nam được đặt trên bản đồ địa chính.

5.3.2 Phương pháp mô hình đồ thị cho dữ liệu GIS đường bộ Việt Nam

Vì mạng giao thông là đối tượng thực tế, nên dữ liệu giao thông cũng giống với những dữ liệu thực tế khác, rất đa dạng và đa chiều. Tùy thuộc vào từng bài toán, với mục tiêu khác nhau, ta sẽ có một mô hình toán học phù hợp cho quá trình giải quyết bài toán đó. Trong báo cáo này, tôi sử dụng mô hình toán học đơn giản là đồ thị vô hướng để mô hình mạng giao thông đường bộ Việt Nam.

Nguyên tắc xây dựng mô hình đồ thị của mạng giao thông:

- Mỗi đỉnh trong đồ thị xây dựng được, ứng với một nút giao thông,
- Mỗi cạnh nối hai đỉnh trong đồ thị tương ứng với một đoạn đường trên bản đồ. Các đường quốc lộ Việt Nam đều là đường hai chiều nên ta sử dụng đồ thị vô hướng để biểu diễn mạng giao thông.
- Các đỉnh và cạnh của đồ thị ngoài có định danh duy nhất, còn chứa thông tin thu được từ dữ liệu GIS đường bộ Việt Nam.
- Mỗi đỉnh của đồ thị có hai trường thuộc tính kinh độ và vĩ độ của nút giao thông ứng với đỉnh đó.
- Mỗi cạnh của đồ thị chứa các thuộc tính của đoạn đường mà nó biểu diễn, ví dụ như tên đường, loại đường, độ dài hay tốc độ tối đa cho phép.

Chi tiết các bước xây dựng đồ thị đường bộ Việt Nam từ dữ liệu GIS được mô tả trong bảng sau:

Bảng 2 chỉ mô tả các bước cơ bản trong xây dựng đồ thị giao thông Việt Nam. Có rất nhiều trường hợp cần phải xử lý để thu được đồ thị đúng với mạng giao thông được dữ liệu GIS mô tả. Qua quá trình xử lý dữ liệu GIS xây dựng đồ thị giao thông, tôi rút ra một số chú ý:

Bảng 2: Thủ tục xây dựng đồ thị đường bộ Việt Nam.

1. Đọc dữ liệu GIS đường bộ Việt Nam, trích lấy danh sách đối tượng đặc trưng (feature), gọi tắt là **FEAT_LIST**. Mỗi đặc trưng đại diện cho một đoạn đường thực tế, được biểu diễn như một polyline - danh sách các điểm tiêu biểu nằm trên đoạn đường đó. Mỗi đối tượng đặc trưng cũng chứa các thuộc tính của đoạn đường đó.
2. Tạo một đồ thị rỗng $G = (V, E), n(V) = 0$.
3. Với mỗi đặc trưng trong **FEAT_LIST**:
 - Lấy thông tin tọa độ điểm đầu P_0 và điểm cuối P_1 của đặc trưng (đoạn đường) đó.
 - Tương ứng với hai điểm P_0 và P_1 , thêm hai đỉnh mới u_0 và u_1 vào đồ thị G . Tọa độ của các đỉnh chính là tọa độ của điểm tương ứng của đặc trưng.
 - Tạo cạnh giữa u_0 và u_1 ứng với đoạn đường mà đặc trưng mô tả.
 - Thêm các thuộc tính của đặc trưng vào cạnh (u_0, u_1) vừa tạo.
 - Lưu đồ thị G dưới định dạng có thể đọc được bởi máy tính.

- Chỉ thêm những đỉnh có tọa độ mới vào đồ thị G . Nếu một hoặc hai đầu mút của một đoạn đường có tọa độ trùng với một đỉnh của đồ thị G , tức là tồn tại một đoạn đường được xử lý trước đó, có chung đầu mút với đoạn đường hiện tại. Khi đó, ta chỉ lấy ra định danh của các đỉnh đó chứ không tạo đỉnh mới. Sau đó tiếp tục thêm cạnh giữa các đỉnh ứng với đoạn đường đó.
- Xử lý giao nhau là một công đoạn quan trọng trong xây dựng đồ thị. Với những trường hợp một trong hai đầu mút của một đoạn đường A lại

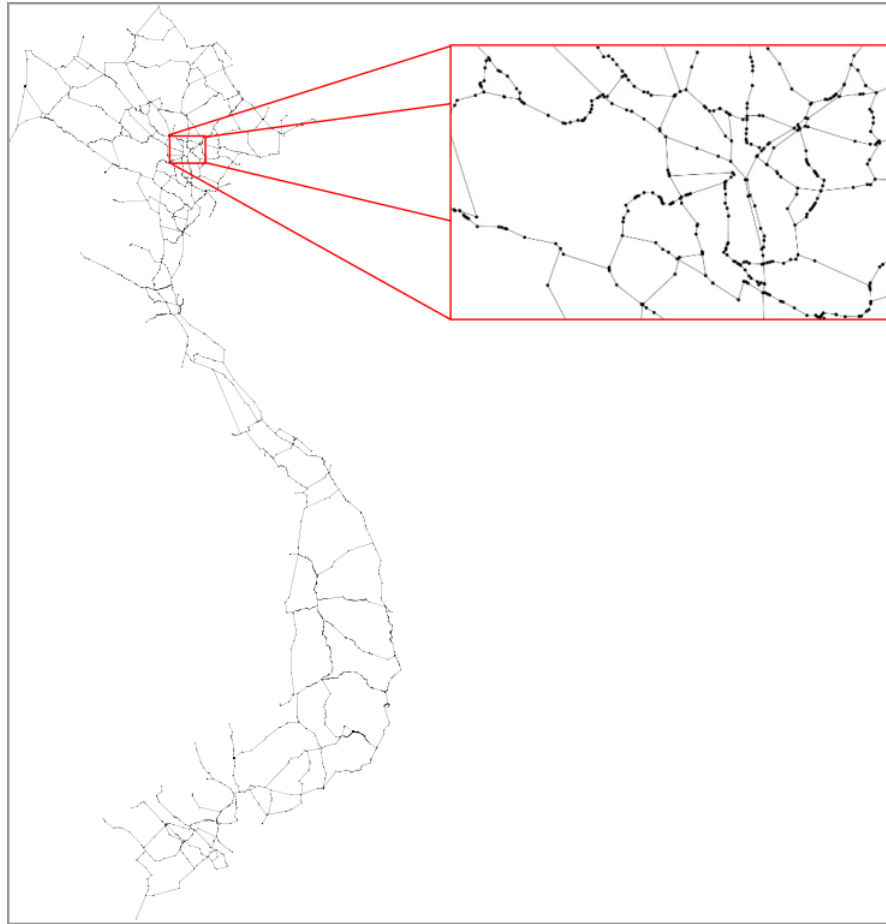
nằm giữa một đoạn đường B khác (trường hợp ngã ba), thì đoạn đường B phải bị chia làm hai đoạn đường con B_1 và B_2 nối tiếp nhau. Hai đoạn đường con này có các thuộc tính giống với thuộc tính của đoạn đường B , trừ thuộc tính độ dài đoạn đường phải được tính lại cho mỗi đoạn đường, và các tham số khác liên quan đến tính chất vật lý của đoạn đường.

- Khi xử lý tọa độ địa lý của các điểm, cần thống nhất về độ chính xác của tọa độ, tránh trường hợp quá trình làm tròn xảy ra gây sai lệch dữ liệu, như hai điểm rất gần nhau bị chấp làm một; hay ngược lại hai điểm thực ra là một nhưng vì độ chính xác (ví dụ số chữ số phần thập phân) khác nhau nên lại bị coi là hai điểm khác nhau, dẫn đến mất tính liên thông của đồ thị thu được.
- Một số dữ liệu địa lý được thu thập sử dụng hệ tọa độ địa lý cầu (Spherical Coordinates), trong đó đơn vị của tọa độ các điểm là độ. Hệ tọa độ này không cho phép tính khoảng cách giữa các điểm theo đơn vị mét. Vì vậy cần áp dụng một phép chiếu lên dữ liệu này, tùy vào vị trí địa lý của vùng dữ liệu cũng như phép chiếu được chọn. Kết quả của phép chiếu là tọa độ mới của tất cả các điểm, trong hệ tọa độ địa lý mới. Lúc đó việc tính toán khoảng cách thực tế mới được áp dụng.

Kết quả xử lý dữ liệu GIS để thu được đồ thị được biểu diễn trong hình 6. Các đỉnh của đồ thị được đặt vào các vị trí tương đối với nhau như trên địa lý.

5.4 Những đặc trưng cơ bản trong phân tích đồ thị

Một trong những bài toán của phân tích đồ thị là quyết định độ quan trọng của một đỉnh hay một cạnh, tìm ra . Chỉ số **tính trung tâm** (centrality) của một đỉnh hoặc một cạnh trong đồ thị thường chỉ ra mức độ ảnh hưởng của một đỉnh đó đến toàn bộ đồ thị. Có rất nhiều loại chỉ số trung tâm khác nhau và mỗi chỉ số có cách tính cũng như ý nghĩa khác nhau trong đánh giá

Hình 6: Đồ thị đường bộ Việt Nam, tổng quan và chi tiết một vùng

độ quan trọng của một đỉnh hay cạnh của đồ thị. Sau đây ta giới thiệu những chỉ số trung tâm cơ bản và ý nghĩa của chúng trong mạng giao thông.

5.4.1 Khoảng cách, tâm sai, bán kính, đường kính, mật độ của đồ thị

Trước khi đề cập đến các chỉ số trung tâm (centrality), ta sẽ nhắc lại một số khái niệm cơ bản về lý thuyết đồ thị được sử dụng trong phần này.

[1] Cho đồ thị $G = (V, E)$, **khoảng cách** giữa hai đỉnh u và v của đồ thị G là độ dài của đường đi ngắn nhất giữa hai đỉnh. Khoảng cách này kí hiệu là $d(u, v)$.

[1] **Tâm sai** (eccentricity) của một đỉnh trong một đồ thị liên thông là

khoảng cách lớn nhất từ một đỉnh đến các đỉnh khác của đồ thị:

$$\sigma(v) = \max_{u \in V} d(u, v) \quad (1)$$

[1] Đường kính của đồ thị liên thông G , kí hiệu là $diam(G)$ là khoảng cách lớn nhất giữa hai đỉnh của đồ thị. Công thức tính đường kính của đồ thị:

$$diam(G) = \max_{v \in V} \sigma(v) \quad (2)$$

[1] Bán kính của đồ thị liên thông G là giá trị nhỏ nhất của tâm sai của một đỉnh trong các đỉnh của đồ thị:

$$rad(G) = \min_{v \in V} \sigma(v) \quad (3)$$

[1] Mối quan hệ giữa bán kính và đường kính của đồ thị G :

$$rad(G) \leq diam(G) \leq 2 * rad(G) \quad (4)$$

[17] Mật độ của đồ thị $G = (V, E)$, kí hiệu là $\rho(G)$, là tỉ lệ giữa số cạnh của đồ thị và số cạnh của một đồ thị đầy đủ có cùng số đỉnh:

$$\rho(G) = \frac{2m}{n(n-1)} \quad (5)$$

Nếu mật độ của đồ thị không thay đổi nhiều khi $n \rightarrow \infty$ thì đồ thị được gọi là đồ thị dày (dense graph). Ngược lại, nếu $\rho \rightarrow 0$ khi $n \rightarrow \infty$ thì đồ thị được gọi là đồ thị thưa (sparse graph).

5.4.2 Phân phối bậc

Vẽ biểu đồ quan hệ giữa số bậc của đỉnh và số lượng đỉnh có bậc đó cho ta phân bố bậc của đồ thị. Phân phối bậc $P(k)$ của một đồ thị vô hướng G là xác suất có một đỉnh nào đó của đồ thị có bậc là k .

Định nghĩa 5.1. *Phân phối bậc $P(k)$ của bậc k trong đồ thị G được tính bằng tỉ lệ giữa số đỉnh bậc k trong G trên tổng số đỉnh của đồ thị.*

$$P(k) = \frac{n_k}{n} \quad (6)$$

5.4.3 Hệ số phân cụm

Định nghĩa 5.2. [17] Cho đồ thị $G = (V, E)$, hệ số phân cụm của một đỉnh $v \in V(G)$ kí hiệu là $cc(v)$ được định nghĩa là tỉ lệ giữa số cạnh tồn tại giữa các lân cận của đỉnh v và số dạng tối đa có thể có giữa những lân cận. Ta có công thức:

$$cc(v) = \frac{2m_v}{n_v(n_v - 1)} \quad (7)$$

trong đó n_v là số đỉnh lân cận của đỉnh v và m_v là số cạnh giữa các lân cận của đỉnh v .

Hệ số phân cụm $cc(v)$ trên được gọi là hệ số phân cụm địa phương. Hệ số phân cụm trung bình $CC(G)$ của đồ thị G là trung bình giá trị của hệ số phân cụm của tất cả các đỉnh trong đồ thị:

$$CC(G) = \frac{1}{n} \sum_{v \in V} cc(v) \quad (8)$$

Một giá trị hệ số phân cụm trung bình thấp cho thấy tính liên kết kém giữa các cặp đỉnh của đồ thị. Nói cách khác, $CC(G)$ cho thấy độ dày đặc của đồ thị.

Một phương pháp khác để tính hệ số phân cụm là sử dụng đồ thị tam giác và đồ thị bộ ba (triad). Đồ thị tam giác là đồ thị K_3 , đồ thị bộ ba là đồ thị P_3 . Ta có thể nhận thấy rằng số đồ thị tam giác mà một đỉnh kề với, chính là số cạnh giữa các đỉnh lân cận của đỉnh đó, số đồ thị bộ ba mà một đỉnh kề với, chính là số dạng tối đa có thể có giữa các đỉnh lân cận của đỉnh đó. Dựa trên điều này, ta có công thức khác tính hệ số phân cụm của một đỉnh:

$$cc(v) = \frac{n_t(v)}{n_x(v)} \quad (9)$$

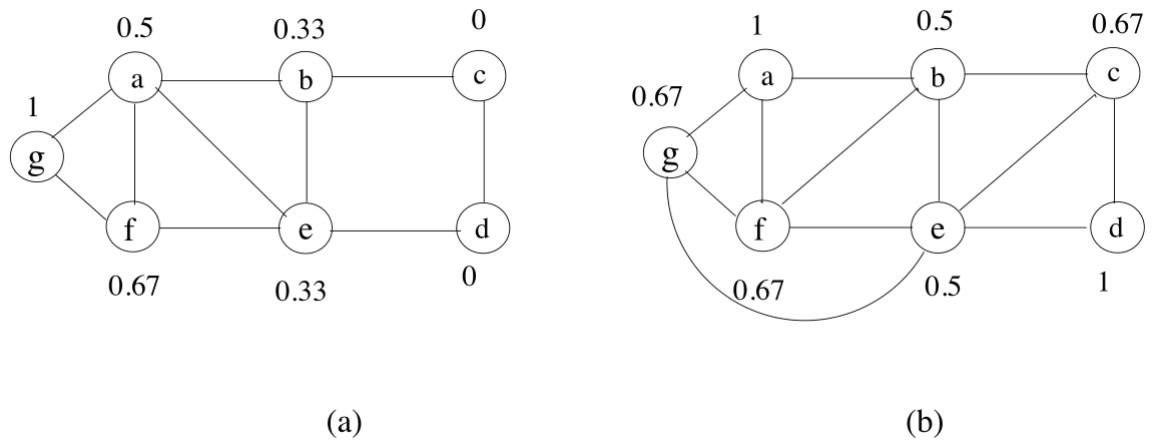
với $n_t(v)$ và $n_x(v)$ lần lượt là số đồ thị tam giác và số đồ thị bộ ba ứng với đỉnh v của đồ thị.

Định nghĩa 5.3. [17] Cho một đồ thị đơn liên thông $G = (V, E)$ và $n_t(G)$ là số đồ thị tam giác phân biệt trong G , $n_x(G)$ là số đồ thị bộ ba phân biệt trong

G. Hệ số bắc cầu (network transitivity) của đồ thị G , $\tau(G)$ là tỉ lệ giữa $n_t(G)$ và $n_x(G)$, có công thức.

$$\tau(G) = \frac{3n_t(G)}{n_x(G)} = \frac{\sum n_t(v)}{\sum n_x(v)} \quad (10)$$

Sở dĩ có số 3 trong công thức vì mỗi đỉnh của đồ thị tam giác được tính một lần trong $n_x(G)$.

Hình 7: Hệ số phân cụm của đồ thị (a) là 0.4 trong khi hệ số phân cụm của đồ thị (b) là 0.71, thể hiện rằng đồ thị (b) dày đặc hơn và có kết nối với nhau nhiều hơn.

5.4.4 Chỉ số trung tâm bậc và chỉ số trung tâm gần gũi

Chỉ số trung tâm bậc (degree centrality) dựa trên ý tưởng rằng một đỉnh quan trọng thì có bậc hay số đỉnh kề với nó cao. Cho đồ thị $G = (V, E)$, $|V(G)| = N$, công thức chuẩn hóa của chỉ số trung tâm bậc của đỉnh i trong đồ thị G , $C_D(i)$ được định nghĩa bởi Freeman [12],[13]:

$$C_D(i) = \frac{k_i}{N-1} = \frac{\sum_{j \in N} a_{ij}}{N-1} \quad (11)$$

trong đó k_i là số cạnh (i, j) nối đỉnh i với các đỉnh khác của đồ thị, a_{ij} là giá trị của ô (i, j) trong ma trận kề biểu diễn cho đồ thị G .

Đối với đồ thị mạng giao thông (không kể đến mạng giao thông hàng không) thì chỉ số trung tâm bậc bị giới hạn bởi không gian, khi coi các đỉnh là các điểm nút giao thông, bậc của các đỉnh trong đồ thị này thường thấp (số lượng ngã 5, ngã 6 thường rất ít trong mạng giao thông thực tế).

Chỉ số trung tâm gần gũi (closeness centrality measure) được đề xuất bởi Sabidussi [14] là nghịch đảo của khoảng cách trung bình từ đỉnh i đến mọi đỉnh khác trong đồ thị, có công thức chuẩn hóa:

$$C_C(i) = \frac{N-1}{\sum_{j \in V} d(i, j)} \quad (12)$$

trong đó $d(i, j)$ là khoảng cách giữa hai đỉnh i và j .

Vì trong đồ thị, chỉ số trung tâm gần gũi phụ thuộc rất nhiều vào vị trí của đỉnh, do đó trong mạng giao thông, các đỉnh ở vị trí trung tâm địa lý chắc chắn sẽ có chỉ số trung tâm gần gũi cao.

5.4.5 Chỉ số trung tâm trung gian

Chỉ số **trung tâm trung gian** (betweenness centrality) của một đỉnh là số đường đi ngắn nhất giữa tất cả các đỉnh mà có đi qua đỉnh đó [13]. Công thức của chỉ số trung tâm không gian được chuẩn hóa:

$$C_B(i) = \frac{1}{(N-1)(N-2)} \sum_{j, k \in V(G); j \neq k; k \neq i; j \neq i} \frac{n_{jk}(i)}{n_{jk}} \quad (13)$$

trong đó n_{jk} là tổng số đường đi ngắn nhất giữa hai đỉnh j và k , $n_{jk}(i)$ là số đường đi ngắn nhất giữa hai đỉnh j và k mà có đi qua đỉnh i .

Công thức $C_B(i)$ trên đã được chuẩn hóa và đạt giá trị cao nhất là 1 khi mọi đường đi ngắn nhất trong đồ thị đều chứa đỉnh i . Một định nghĩa tương tự chỉ số trung tâm trung gian cho cạnh cũng có thể được định nghĩa.

5.4.6 Chỉ số trung tâm hiệu quả và chỉ số trung tâm thẳng

Bắt nguồn từ ý tưởng rằng hiệu quả của một mạng không gian có thể được tính bằng việc so sánh độ dài của đường đi ngắn nhất giữa các đỉnh

và khoảng cách chim bay giữa các đỉnh đó [15]. Chỉ số trung tâm hiệu quả (efficiency centrality) $C_E(i)$ và chỉ số trung tâm thẳng (straightness centrality) $C_S(i)$ được định nghĩa [16]:

$$C_S(i) = \frac{1}{N-1} \sum_{j \in V(G); j \neq i} \frac{d^{\text{crowfly}}(i, j)}{d(i, j)} \quad (14)$$

$$C_E(i) = \frac{\sum_{j \in V(G); j \neq i} \frac{1}{d(i, j)}}{\sum_{j \in V(G); j \neq i} \frac{1}{d^{\text{crowfly}}(i, j)}} \quad (15)$$

trong đó $d^{\text{crowfly}}(i, j)$ là khoảng cách chim bay giữa hai đỉnh i, j của mạng.

5.5 Phân tích mạng đường bộ Việt Nam

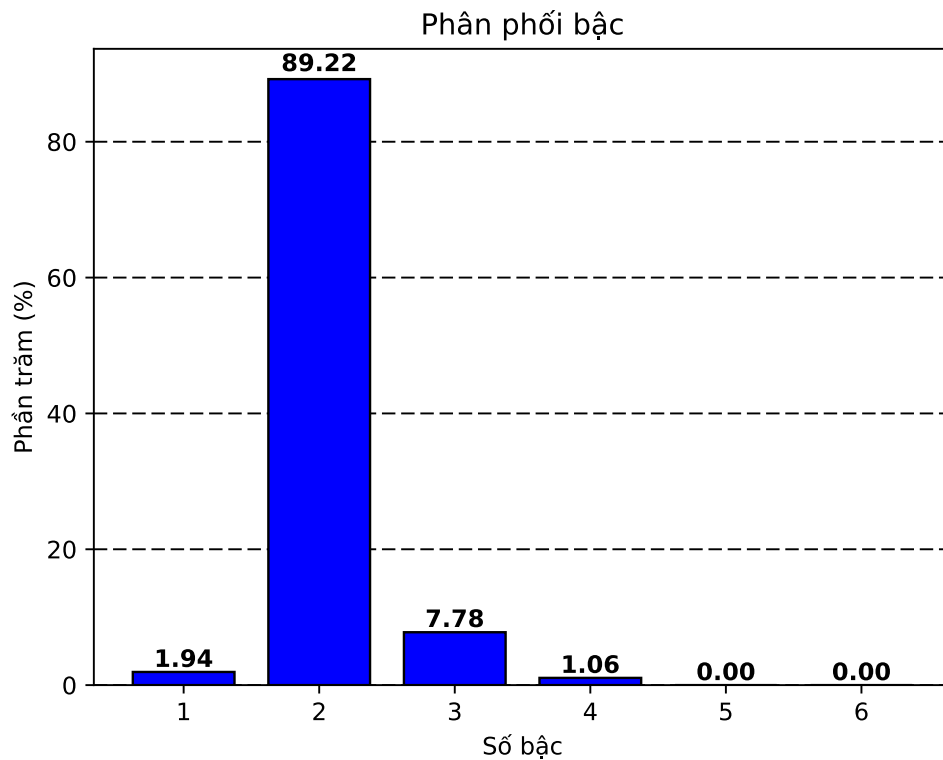
5.5.1 Phân tích các chỉ số cơ bản

Hình 8 biểu diễn biểu phân phối bậc của các đỉnh trong đồ thị mạng đường bộ Việt Nam. Trong dữ liệu GIS đường bộ Việt Nam có rất nhiều đoạn đường ngắn, nối tiếp nhau, của cùng một tên đường, nên ta có thể thấy là số đỉnh bậc 2 chiếm đa số trong phân phối bậc của đỉnh. Còn lại số đỉnh bậc 1, 3 và 4 của đồ thị khá hợp lý, khi có phân phối bậc tương tự với kết quả thu được trong phân tích mạng giao thông của Thụy Sĩ [4]. Số đỉnh bậc 3 và 4 chiếm đa phần nếu không tính các đỉnh bậc 2 sinh ra do dữ liệu chưa chuẩn, không có đỉnh bậc 5 và 6 nào trong đồ thị.

Nếu không tính các đỉnh bậc 2, phân phối bậc của đồ thị đường bộ Việt Nam sẽ có dạng như hình 9.

Bảng 3 tổng hợp các chỉ số cơ bản của đồ thị:

Các chỉ số phân tích trong bảng 3 đều cho thấy đồ thị đường bộ Việt Nam có tính chất của đồ thị thưa, với bán kính và đường kính lớn, tức là cần đi qua nhiều đỉnh, đi đoạn đường dài, để đến được các đỉnh khác trong đồ thị. Hệ số phân cụm trung bình thấp và mật độ của đồ thị thấp cũng thể hiện điều này. Để có thêm thông tin về tính chất của mạng giao thông đường bộ Việt Nam, ta xét đến một chỉ số quan trọng, chính là chỉ số trung tâm trung gian.

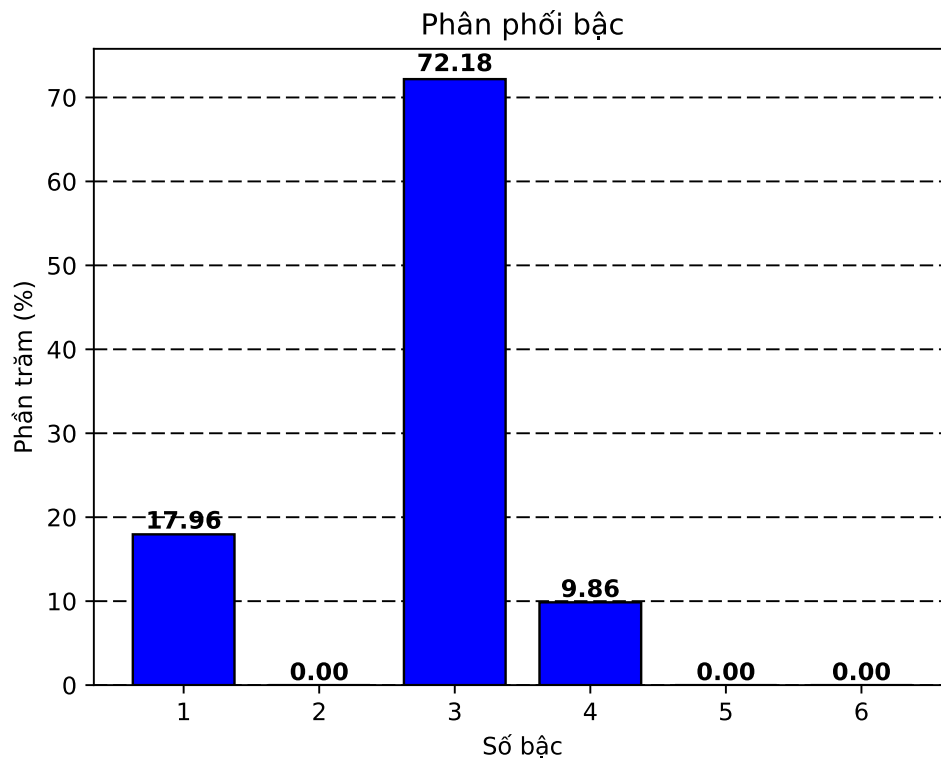
Hình 8: Phân phối bậc của đỉnh trong mạng đường bộ Việt Nam.

Bảng 3: Các chỉ số phân tích đồ thị đường bộ Việt Nam

Tên chỉ số	Giá trị
Bán kính	193
Đường kính	386
Độ dài đường đi trung bình không có trọng số	132.09448
Độ dài đường đi trung bình dựa trên độ dài đoạn đường	885.35909 km
Hệ số phân cụm trung bình	0.003
Mật độ của đồ thị	0.001

5.5.2 Phân tích chỉ số trung tâm trung gian

Trong mạng giao thông, ý nghĩa trực tiếp của chỉ số trung tâm trung gian, vốn được tính bằng số lượng đường đi ngắn nhất đi qua đỉnh hay cạnh đó, chính là mức độ tải mà mỗi đỉnh hay cạnh phải chịu (node load, link load),

Hình 9: Phân phối bậc của đỉnh trong mạng đường bộ Việt Nam khi loại bỏ đi các đỉnh bậc 2.

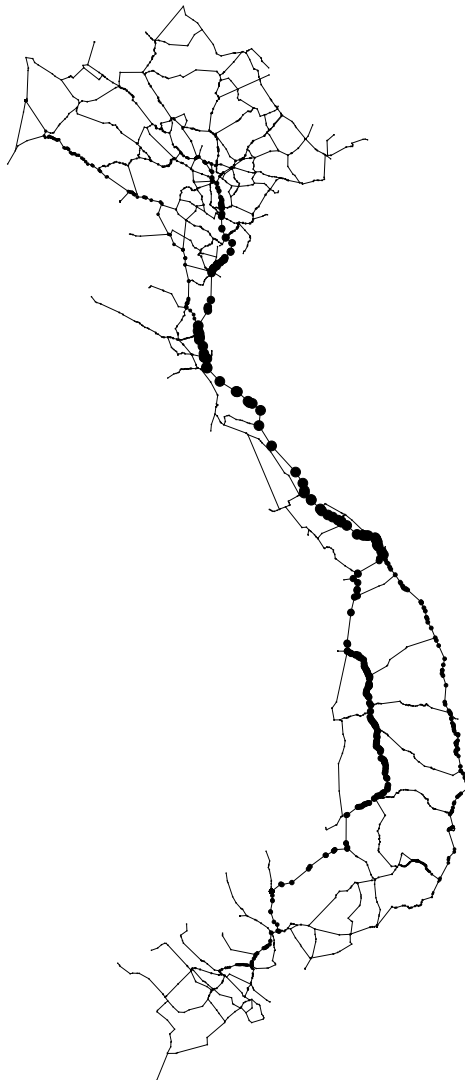
với giả thiết rằng các phương tiện tham gia giao thông đều chọn đường ngắn nhất để đi.

Trong báo cáo này, các đường đi ngắn nhất và chỉ số trung tâm trung gian được tính dựa trên trọng số hay chi phí là độ dài của các đoạn đường, để phản ánh thực tế cách đi chuyển của các phương tiện, hơn là coi mỗi cạnh trong đồ thị đều có trọng số là 1.

Hình 10 biểu diễn kết quả tính toán chỉ số trung tâm trung gian cho các đỉnh của đồ thị đường bộ Việt Nam, được thể hiện dựa trên quan hệ tương đối giữa kích thước của các đỉnh trong đồ thị, các đỉnh có chỉ số trung tâm trung gian cao sẽ có bán kính lớn, và ngược lại. Ta có thể thấy là những nút giao thông có chỉ số trung tâm trung gian cao, hay mức độ tải phải chịu lớn, thường nằm trên các trục đường quốc lộ chính, nối các tỉnh với nhau. Ví dụ như các nút giao thông trên đường Quốc Lộ 1 dọc từ thành phố Hà Nội đến

Đà Nẵng đều có chỉ số trung tâm trung gian cao, trong khi trục đường quốc lộ song song với Quốc Lộ 1 lại không có chỉ số trung tâm trung gian cao như vậy.

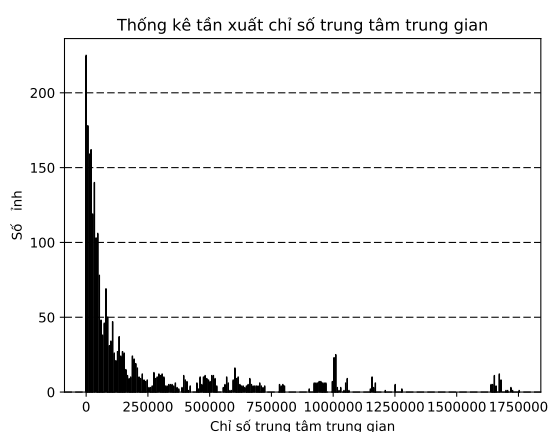
Tương tự, ta có thể thấy tại khu vực Tây Nguyên, đường Quốc Lộ 14 lại là tuyến đường có các nút giao thông với chỉ số trung tâm trung gian cao. Ở khu vực Nam Bộ, đường Quốc Lộ 1 lại có chỉ số trung tâm trung gian cao trở lại, thể hiện sự kết nối giữa các tỉnh khu vực Tây Nguyên và các tỉnh khu vực Nam Bộ.

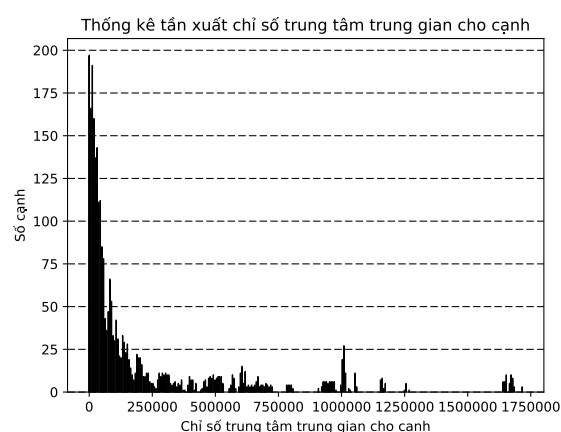
Hình 10: Đồ thị đường bộ Việt Nam biểu diễn chỉ số trung tâm trung gian

Về mặt phân phối, ta có thể thấy trong hình 11, hai biểu đồ biểu diễn

tần xuất (histogram) của chỉ số trung tâm trung gian của các đỉnh 11a và các cạnh 11b của đồ thị đường bộ Việt Nam. Có thể nhận thấy rằng trong cả hai biểu đồ, số lượng đỉnh (cạnh) có chỉ số trung tâm trung gian thấp chiếm đa số, còn số lượng đỉnh có chỉ số trung tâm trung gian cao và rất cao là rất thấp.

(a) Chỉ số trung tâm trung gian cạnh

(b) Chỉ số trung tâm trung gian cạnh

Hình 11: Biểu đồ sắp xếp chỉ số trung tâm trung gian đồ thị đường bộ Việt Nam

6 Kết luận

Chỉ mục

đồ thị con, 11	hệ số phân cụm, 31
đường đi, 11	khoảng cách, 29
alpha-dư thừa, 12	lân cận, 11
Bài toán tìm tập độc lập cực đại, 10	MAX, 13
Bài toán tìm tập độc lập lớn nhất, 10	MIN, 13
bậc của đỉnh, 11	MMIN, 15
bậc lớn nhất, 11	tính trung tâm, 28
bậc nhỏ nhất, 11	Tâm sai, 29
cảm sinh, 11	Tập độc lập, 10
chu trình, 11	Tập độc lập cực đại, 10
dịch tể học, 17	Tập độc lập lớn nhất, 10
giao thông vận tải, 22	tập đỉnh, 10
Hệ số bắc cầu, 32	tập cạnh, 10
	trung tâm trung gian, 33
	VO, 13

Tài liệu

- [1] Douglas B. West, *Introduction to graph theory, Second Edition*, Prentice Hall, ISBN: 9780130144003, 2001
- [2] Yannakakis M., "Node-Deletion Problems on Bipartite Graphs", *SIAM Journal on Computing* 10 (2 1981), pp. 310–327. ISSN: 0097-5397.
- [3] ISGCI: Information System on Graph Class Inclusions v2.0. "List of Small Graphs." <http://www.graphclasses.org/smallgraphs.html>.
- [4] Alexander Erath, Michael Löchl, Kay W. Axhausen, "Graph-Theoretical Analysis of the Swiss Road and Railway Networks Over Time", *Networks and Spatial Economics*, September 2009, Volume 9, Issue 3, pp 379–400
- [5] Ngoc C. Lê. Christoph Brause and Ingo Schiermeyer, "ON SEQUENTIAL HEURISTIC METHODS FOR THE MAXIMUM INDEPENDENT SET PROBLEM", *Discussiones Mathematicae, Graph Theory* 37 (2017) pp. 415–426
- [6] Murphy, O. J. "Lower Bounds on the Stability Number of Graphs Computed in Terms of Degrees", *Discrete Mathematics* 90 (2 1991), pp. 207–211. issn: 0012-365X.
- [7] Griggs, J. R. "Lower Bounds on the Independence Number in Terms of the Degrees", *Combinatorica* 1 (2 1981), pp. 169–197.
- [8] Mahadev, N. V. R. and Reed, B. A. "A Note on Vertex Order for Stability Number", *Journal of Graph Theorey* 30 (2 1999), pp. 113–120.
- [9] Brandstädt, A. and Hammer, P. L. "A Note on α -redundant Vertices in Graphs", *Discrete Applied Mathematics* 108 (3 2001), pp. 301–308.
- [10] Gerber, M. U. and Lozin, V. V., "Robust Algorithms for the Stable Set Problem", *Graphs and Combinatorics* 19 (3 2003), pp. 347–356. ISSN: 1435-5914.

- [11] R. Bonita, R. Beaglehole, Tord Kjellström, *Basic epidemiology*, World Health Organization 2009, second edition.
- [12] Freeman, L.C. "Centrality in social networks: conceptual clarification", *Social Networks*, (1979) pp. 215-239.
- [13] Freeman, L. C. "A set of measures of centrality based on betweenness", *Sociometry*, (1977) Vol. 40, No. 1, pp. 35-41.
- [14] Sabidussi, G. "The centrality index of a graph", *Psychometrika*, Vol. 31, pp. 581-603.
- [15] Latora, V. and M. Marchiori, "Efficient behaviour of small-world networks", *Physical Review Letters* (2001), Vol. 87.
- [16] Latora, V. and M. Marchiori, "Is the Boston subway a small-world network?", *Physica A* (2002), Vol. 314, pp. 109–113.
- [17] Kayhan Erciyes, *Complex Networks: An Algorithmic Perspective*, CRC Press, isbn: 1466571667, 9781466571662, 2014.
- [18] P. Erdos and A. Renyi. "On random graphs", *Publicationes Mathematicae*, pp. 290-297, 1959.